

انکارِ نجات

بسترشناسی انتقادی پیدایش
جریان انکارِ محدودیت در اهل سنت

www.ketab.ir

میثم دوست محمدی

سرشناسه:	دوست محمدی، میثم؛ ۱۳۷۰ -
عنوان و نام پدیدآور:	انکار نجات؛ بسترشناسی انتقادی پیدایش جریان انکار مهدویت در اهل سنت / میثم دوست محمدی؛ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
مشخصات نشر:	قم، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دانشگاه معارف اسلامی، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری:	۲۳۲ ص.
شابک:	978-622-98531-3-9
فروست:	مجموعه مبانی نظری اسلام؛ ۶۴
وضعیت فهرست نویسی:	فبا
یادداشت:	کتابنامه
موضوع:	محمد بن حسن علیه السلام ، امام دوازدهم، ۲۵۵ ق. - احادیث اهل سنت
موضوع:	Muhammad ibn Hasan, Imam XII - Hadiths (Sunnite)
موضوع:	مهدویت - دیدگاه اهل سنت
موضوع:	Mahdism - Views of sunnites
موضوع:	مهدویت - احادیث اهل سنت
موضوع:	Mahdism - Hadiths (Sunnite)
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها
شناسه افزوده:	دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی
رده‌بندی کنگره:	BP ۲۴۴/۴
رده‌بندی دیویی:	۲۹۷/۴۰۱
شماره کتاب‌شناسی ملی:	۸۵۳۶۵۰۳

www.ketab.ir

استاد محترم و دانشجوی عزیز

خواهشمند است با ارائه دیدگاه‌های خود ما را در رفع نواقص و ارتقای کتاب یاری بخشید.

شماره تلفن گروه «مبانی نظری اسلام»: ۰۲۵-۳۲۱۱۰۳۶۶

صندوق پستی: ۳۷۱۵۵-۶۱۷۳

پست الکترونیکی: andishe@maaref.ac.ir

مجموعه میانی نظری اسلام

۶۴

انکار نجات؛
بسترشناسی انتقادی پیدایش
جریان انکار مهدویت در اهل سنت

نویسنده: میثم دوست محمدی

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

بازبین‌نهایی: سید سعید روحانی / صفحه‌آرا: سعید نائینی

طراح گرافیک: سید جواد حائری

ناشر: انتشارات دانشگاه معارف اسلامی

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه / قیمت: ۹۰/۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۵۳۱-۳-۹

کلیه حقوق محفوظ است

مراکز پخش:

■ دانشگاه معارف اسلامی: قم، بلوار جمهوری اسلامی، بین کوچه ۴ و ۶، تلفن: ۳۲۱۱۰۳۱۶

■ دفتر نشر معارف: قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۰۰۰۴

پایگاه اینترنتی: www.maaref.ac.ir * نشانی الکترونیکی: andishe@maaref.ac.ir E-mail:

سخن آغازین

ادیان برای حفظ حیات و بقای خود نیازمند ترسیم اهداف دنیوی در راستای اهداف اخروی هستند. اسلام، جامعه مهدوی را هدف و آرمانی معقول و متعالی در حیات دنیوی انسان می‌داند. رکن اصلی این جامعه، امام معصوم است و دیگر ارکان جامعه منطبق بر معیارهای او تشکیل و سنجش می‌شوند. بشریت در سایه این جامعه به سعادت دنیوی رسیده و طعم واقعی عدالت را در همه ساحت‌های آن می‌چشد. باور به مهدویت، پاسخی به نیاز فطری بشر و شکل‌گیری آرمانشهر مهدوی، تبلور این پاسخ است.

این اندیشه و آرمان، بسیار مستحکم‌تر از آن است که با نقدهایی برخاسته از نقصان‌ها یا ضعف‌های بنیادین معرفتی، مخدوش یا تضعیف شود، یا این حال پاسخ و روشنگری در این زمینه، در جهان تراکم اندیشه و اطلاعات امروزی، ضروری است.

کتاب پیشرو به قلم محقق ارجمند جناب آقای میثم دوست‌محمدی در دفاع از دکترین امیدبخش مهدویت، ضمن ایراد نقد بر ادله منکران مهدویت، به بسترها و ریشه‌های این انکار پرداخته و با ادله منطقی به بررسی آنها همت گماشته است. این اثر در پنج فصل سامان یافته است. فصل نخست به تبیین واژگان پژوهش و مهدویت در نگاه دانشمندان در دو دسته معتقدان و منکران اختصاص یافته است. فصل دوم، سیر تاریخی این بحث و شخصیت‌شناسی منکران را ارائه کرده است. فصل سوم، آغازگر محتوای اصلی کتاب بوده و بسترها و زمینه‌های کلامی منکرین و عواملی مانند عدم جایگاه کلامی امامت، عدم پردازش ادله اثبات مهدویت و فقدان حجیت برای منجی را از شاخصه‌های کلامی انکار مهدویت در میان برخی از برادران اهل سنت معرفی می‌کند. فصل چهارم نیز بسترهای روایی انکار مهدویت را مطرح و شاخصه‌هایی

چون عدم نقل روایات مهدویت در صحیحین، عدم استقلال در تبویب احادیث مهدویت و ادعای جهل در آنها را مورد نقد مستدل قرار داده است. فصل پایانی اثر، به بسترهای اجتماعی انکار مهدویت را در دو بخش سامان داده است: بخش نخست، جریان‌های انحرافی مهدویت و بخش دوم، آسیب‌های مهدی‌باوری. ضمن اینکه مفهوم «انتظار» را به استناد بر سخنان شهید والامقام استاد مطهری، در دو بخش سازنده و ویرانگر شرح داده است. انتظار سازنده، آمادگی برای حلقه نهایی مبارزه حق و باطل و دستیابی به پیروزی نهایی حق بر باطل و عدالت و امنیت جهانی را برای بشر به ارمغان می‌آورد.

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی، ضمن تقدیر از کوشش محقق محترم، از همه همکاران محترم دست‌اندرکار تولید این اثر، به ویژه حجت الاسلام والمسلمین دکتر نبویان مدیر محترم گروه پژوهشی مبانی نظری اسلام و جناب آقای دکتر سید سعید روحانی مدیر محترم امور پژوهشی و همکاران آماده‌سازی و نیز همکاران انتشارات دانشگاه صمیمانه تشکر نموده و توفیقات روزافزون همه این عزیزان را از خداوند متعال مسئلت می‌کند.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۱
------------	----

فصل اول: کلیات و مفاهیم

(۳۴ - ۱۳)

سرآغاز.....	۱۵
چیستی موضوع.....	۱۶
چرایی موضوع.....	۱۸
اهداف پژوهش.....	۱۹
تبیین مفاهیم کلیدی.....	۲۰
۱. مهدویت.....	۲۰
یک. مهدویت در لغت.....	۲۰
دو. مهدویت در اصطلاح.....	۲۱
۲. اهل سنت.....	۲۳
۳. انکار مهدویت.....	۲۷
۴. گونه‌شناسی رویکرد اهل سنت به آموزه مهدویت.....	۲۸
یک. رویکرد اثبات مهدویت.....	۲۸
الف) اهل حدیث.....	۲۸
ب) صوفیه.....	۳۱
ج) متکلمان.....	۳۳
دو. رویکرد انکار مهدویت.....	۳۴

فصل دوم: انکار مهدویت در اهل سنت

(۹۰-۳۵)

۳۷.....	سرآغاز.....
۳۷.....	۱. سیر تاریخی انکار مهدویت در اهل سنت.....
۴۳.....	۲. شخصیت‌شناسی منکران مهدویت در اهل سنت.....
۴۳.....	یک. ابن خلدون (۸۰۸ - ۷۳۲ ق.).....
۵۱.....	دو. محمد رشیدرضا (۱۳۵۴ - ۱۲۸۲ ق.).....
۶۲.....	سه. طنطاوی (۱۳۵۸ - ۱۲۸۷ ق.).....
۶۷.....	چهار. محمد فرید وجدی (۱۳۷۳ - ۱۲۹۵ ق.).....
۶۸.....	پنج. محمد طاهر بن عاشور (۱۳۹۳ - ۱۲۹۶ ق.).....
۷۰.....	شش. احمد مصطفی مراغی (۱۳۷۱ - ۱۳۰۰ ق.).....
۷۳.....	هفت. احمد امین مصری (۱۳۷۳ - ۱۳۰۵ ق.).....
۷۶.....	هشت. عبدالله بن زید آل محمود (۱۴۱۷ - ۱۳۲۹ ق.).....
۷۷.....	نه. سعد محمد حسن (۱۴۰۸ - ۱۳۳۰ ق.).....
۷۸.....	ده. محمد عابد جابری (۱۴۳۱ - ۱۳۵۴ ق.).....
۸۶.....	یازده. احمد صبحی منصور (۱۳۶۸ ق - معاصر).....

فصل سوم: بسترهای مبنایی کلامی

(۹۱-۱۱۴)

۹۳.....	سرآغاز.....
۹۳.....	۱. عدم جایگاه کلامی امامت و خلافت در علم کلام نزد اهل سنت.....
۹۴.....	یک. تعریف علم کلام در دیدگاه اهل سنت.....
۹۷.....	دو. تعریف امامت.....
۹۸.....	الف) تعریف‌های عام.....
۹۹.....	ب) تعریف‌های خاص.....
۱۰۵.....	سه. جایگاه امامت و خلافت نزد اهل سنت.....
۱۱۰.....	۲. عدم پردازش استدلال‌های کلامی بر اثبات مهدویت.....
۱۱۲.....	۳. فقدان جایگاه حجت بودن برای منجی در اهل سنت.....

فصل چهارم: بسترهای روایی

(۱۹۰-۱۱۵)

.....	۱۱۷	سرآغاز
.....	۱۱۷	۱. عدم نقل روایات مهدویت در صحیحین
.....	۱۲۱	یک. پاسخ به شبهه عدم نقل روایات مهدویت در صحیحین
.....	۱۲۴	دو. اشاره به ظهور منجی در روایات بخاری و مسلم
.....	۱۲۸	۲. عدم استقلال روایات مهدوی در تبویب حدیثی اهل سنت
.....	۱۳۶	۳. تضعیف اسناد روایات مهدویت و ادعای جعل آنها توسط جریان‌های سیاسی قرن اول
.....	۱۳۷	یک. دیدگاه منکران مهدویت در تضعیف احادیث مهدویت
.....	۱۳۷	۱. ابن خلدون
.....	۱۳۹	۲. محمد رشیدرضا
.....	۱۴۱	۳. طنطاوی بن جوهری
.....	۱۴۲	۴. محمد فرید وجدی
.....	۱۴۲	۵. ابن عاشور
.....	۱۴۵	۶. احمد مراغی
.....	۱۴۵	۷. احمد امین
.....	۱۴۷	۸. عبدالله بن زید آل محمود
.....	۱۴۹	۹. سعد محمد حسن
.....	۱۵۰	۱۰. محمد عابد جابری
.....	۱۵۱	۱۱. احمد صبحی منصور
.....	۱۵۱	۱۲. سایر منکران مهدویت
.....	۱۵۳	دو. نقد ادعای جعل روایات مهدویت
.....	۱۵۴	۱. توانر احادیث مهدویت در دیدگاه علمای اهل سنت
.....	۱۶۱	۲. بررسی قاعده «تقدم جرح بر تعدیل» از منظر علمای اهل سنت
.....	۱۶۸	۳. نقد دیدگاه منکران مهدویت در جرح راویان شیعه
.....	۱۷۸	۴. پاسخ به ادعای جعل احادیث مهدویت توسط شیعه
.....	۱۷۹	۵. پاسخ به ادعای جعل احادیث مهدویت توسط یهود

۶. پاسخ به ادعای تعارض احادیث مهدویت با یکدیگر..... ۱۸۵
۷. دیدگاه صوفیه اهل سنت در اثبات اصل مهدویت ۱۸۷

فصل پنجم: بسترهای اجتماعی

(۲۰۸- ۱۹۱)

- سراغاز..... ۱۹۳
۱. جریان‌های انحرافی و مدعیان مهدویت..... ۱۹۴
- یک. احمد قادیانی و قادیانیه ۱۹۸
- دو. مهدی سودانی..... ۲۰۰
- سه. جهیمان العتیبی ۲۰۲
- چهار. پاسخ به منکران مهدویت ۲۰۵
۲. ضعف و آسیب‌های مهدی‌باوری و انتظار ۲۰۶

جمع‌بندی و نتیجه

(۲۱۲- ۲۰۹)

- بسترهای کلامی..... ۲۰۹
- بسترهای روایی..... ۲۱۰
- بسترهای اجتماعی..... ۲۱۱

منابع و مأخذ

(۲۳۲- ۲۱۳)

مقدمه

اصل مهدویت همواره به عنوان یکی از آموزه های مهم دین اسلام مورد پذیرش همه مسلمانان بوده است. در میان اهل سنت دو رویکرد کلی نسبت به مهدویت وجود دارد: «رویکرد اثبات مهدویت و رویکرد انکار مهدویت».

بیشتر اهل سنت در زمره رویکرد اثبات مهدویت قرار دارند اما عده ای دیگر طرفدار رویکرد انکار اصل مهدویت هستند. آنها معتقدند اصل مهدویت هیچ ریشه صحیحی در متون اسلامی ندارد و امری جعلی و ساختگی است. ابن خلدون اولین کسی بود که به صورت تفصیلی به نقد اسناد احادیث مهدویت در جهت بی اساس جلوه دادن اندیشه مهدویت پرداخت. پس از او نیز برخی دیگر از محققان اهل سنت مانند: محمد رشید رضا، احمد امین مصری، سعد محمد حسن، احمد مراغی، طنطاوی بن جوهری، محمد طاهر بن عاشور، عبدالله بن زید آل محمود، صبحی صالح منصور، محمد فرید وجدی، محمد عابد جابری، محمد ابوزهره، محمد عبدالله عنان، محمد اقبال لاهوری، محمد بهی، محمد اسعاف نشاشیبی و عبدالرحمن وکیل به انکار مهدویت روی آوردند.

بسترها و زمینه های متعددی سبب شکل گیری رویکرد انکار اصل مهدویت در اهل سنت شده است. منکران مهدویت در کتاب ها و مقالات خود همواره سعی نمودند که دیدگاه خود را مطابق با قرآن و سنت پیامبر ﷺ جلوه دهند. آنها روایات و احادیثی را که در موضوع مهدویت در منابع حدیثی فریقین وجود دارد مورد بررسی و نقد قرار دادند و از راه های مختلفی به دنبال اثبات جعلی بودن تمامی احادیث مهدویت بودند.